

ВИЖГИҲОИ ИСТИФОДАИ КУҲАНВОЖАҲО ДАР РОМАНИ “СЕ РӯЗИ ЯК БАҲОР”-И САТТОР ТУРСУН *Маллаева Манижа Абдугаффоровна, н.и.ф., дотсент, мудири кафедраи ҷомеашиносии МД “Донишқадаи байналмилалӣи Хуҷанд”-и Донишгоҳи байналмилалӣи сайёҳӣ ва соҳибқориҳои Тоҷикистон (Хуҷанд, Тоҷикистон)*

ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ АРХАИЗМОВ В РОМАНЕ САТТОРА ТУРСУНА «ТРИ ДНЯ ОДНОЙ ВЕСНЫ» *Маллаева Манижа Абдугаффоровна, канд. филол. наук, доцент, зав. кафедрой общественных наук ГУ «Международный институт Худжанда» Международного университета туризма и предпринимательства Таджикистана (Худжанд, Таджикистан)*

ON THE FEATURES OF THE USE OF ARCHAISMS IN THE NOVEL "THREE DAYS OF ONE SPRING" BY SATTOR TURSON *Mallaeva Manizha Abdugafforovna, Ph.D. in Philology, associate professor, head of the social sciences department of SE “International Institute of Khujand” of the International University of Tourism and Entrepreneurship of Tajikistan (Khujand, Tajikistan) e-mail: 777manizha@mail.ru*

Вижагиҳои истифодаи куҳанвожаҳо дар романи “Се рӯзи як баҳор”-и Саттор Турсун баррасӣ шудааст. Зикр гардидааст, ки аксари куҳанвожаҳои дар асар истифодашуда, ба мисли **амир, қозӣ, мударрис, бойбача, куффор, чоряккор, раият, канизак, гулом, калтакдорон, колхоз, камсамол, райком, партиявӣ, гавиод, муғиёнӣ, ғӯта, сикка, таноб, фарсах, алача (алоча), муздур** ва ғ. хусусияти гуногуни иҷтимоӣ, сиёсӣ, суннативу этникӣ доранд ва ба гуруҳи лугатҳои нофаъол дохил мегарданд. Қабати лугавии вожаҳои таърихӣ романи “Се рӯзи як баҳор” ба ду гуруҳ ҷудо карда шудааст: вожаҳои таърихӣ вобаста ба даврони то инқилоби Бухоро; вожаҳои таърихӣ пас аз замони инқилоби Бухоро. Хулоса шудааст, ки нависанда дар тасвири манзара ва офаридани образҳои қаҳрамонони асар куҳанвожаҳоро бо маҳорати ҳайратангез истифода кардааст.

Калидвожаҳо: Саттор Турсун, романи “Се рӯзи як баҳор”, куҳанвожаҳо, вожаҳои таърихӣ, қабати лугавии забон, лугатҳои нофаъол

Пронализированы особенности использования архаизмов в романе Саттора Турсуна «Три дня одной весны». Отмечается, что большинство архаизмов, использованных в произведении: **амир, кози, мударрис, бойбача, куффор, чоряккор, раият, канизак, гулом, калтакдорон, калхоз, камсамол, райком, партияви, гавиод, муғиёнӣ, ғӯта, сикка, таноб, фарсах, алача (алоча), муздур** и т. д., имеют различные социальные, политические, традиционные и этнические особенности. Архаизмы из романа объединены в две группы: историческая лексика, относящаяся к периоду до Бухарской революции; историческая лексика, относящаяся к периоду после Бухарской революции. Сделан вывод, что писатель, используя устаревшую лексику, проявляет удивительное мастерство в описании пейзажа и в создании образов героев произведения.

Ключевые слова: Саттор Турсун, роман «Три дня одной весны», архаизмы, историческая лексика, лексический состав языка, пассивная лексика

Days of One Spring”. It is noted that most of the archaisms used in the work: **amir, kozi, mudarris, boybacha, kuffor, chorakkor, raiyat, kanizak, gulom, kaltakdoron, kalhoz, kamsamol,**

raykom, partiavi, gavshod, mugiyoni, futa, sikka, tanob, farsakh, alacha (alocha), muzdur, etc., have various social, political, traditional and ethnic characteristics. Archaisms from the novel are combined into two groups: historical vocabulary related to the period before the Bukhara Revolution; historical vocabulary related to the period after the Bukhara Revolution. It is concluded that the writer, using outdated vocabulary, demonstrates amazing skill in describing the landscape and in creating the images of the characters in the work.

Key-words: Sattor Tursun, novel “Three Days of One Spring”, archaisms, historical lexics, , lexical vocabulary, passive lexics

Вожаҳое, ки аз ҷиҳати вежагии забонии худ аз дигар қабатҳои луғавӣ, махсусан аз вожаҳои умумистеъмоли муосир тафовут доранд, дар забоншиносӣ бо истилоҳи вожаҳои маҳдудистеъмол ва камистеъмол номбар мегарданд [2,54; 5-12; 19;21;22]. Як гурӯҳи қабати луғавии забони тоҷикиро вожаҳои таърихӣ ташкил медиҳанд, ки онҳо ифодагари номи ашёву ҳодиса ва мафҳумҳои мебошанд, ки дар забони муосири тоҷик аз истифода мондаанд. Аз ин лиҳоз, ҳар давраи алоҳидаи таърихӣ вожаҳои хоси худро дорад, ки маънояшон танҳо дар доираи ҳамон замон вучуд дошта, дар замони муосир камистеъмол гардида танҳо дар луғатномаҳо, осори адабӣ илмӣ мустаъмаланд. Масалан, вожаҳои **амир, амлокдор, миршаб, мухтасиб, корвонбошӣ, чоряккор, батрак, бунак, колхоз, райком, комсомол** ва ғайраҳо вожаҳои таърихӣ ба шумор меоянд, ки имрӯз доираи истеъмолашон танҳо дар осори қаламӣ ба назар мерасад ва дар забони гуфтугӯӣ нудратӣ шудаанд.

Агар ба замони воқеаҳои романи “Се рӯзи як баҳор”-и Нависандаи Халқии Тоҷикистон, дорандаи ҷоиҳои давлатии ба номи Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ, адиби хосауслуг Саттор Турсун [3; 4; 13; 18; 20] таваҷҷуҳ зоҳир кунем, равшан мегардад, ки онҳо дар нимаи аввали асри 20-ум сурат гирифтаанд. Дар романи мазкур вазъи иҷтимоӣ -сиёсӣ ва зиндагии замони барқарор шудани соҳти сотсиалистии шуравӣ, ҳаракати босмачигарӣ ва давраи гузариш аз як соҳт ба соҳти дигари ҷомеаву давлатдорӣ ба риштаи тасвир омадааст. Ҳодисаи асар дар ҳудуди Ҷумҳурии Ўзбекистони имрӯза сурат гирифтааст.

Дар раванди нигоҳи романи, ки хусусияти таърихӣ дорад, нависанда барои тасаввурпазир шудани манзараҳо аз вожаҳои махсуси ҳамон замон истифода мебарад, то ки забони қаҳрамонҳои асараш забони роиҷи ҳамон замон бошад. Ин меъёр ҳамеша дар ҷараёни навиштани асарҳои бадеии марбут ба воқеаҳои таърихӣ аз ҷониби нависандагон риоя мешавад [6;18;21].

Қабати луғавии вожаҳои таърихӣ романи “Се рӯзи як баҳор”-ро ба ду ҷудо кардан мумкин аст: 1) Вожаҳои таърихӣ вобастаи даврони то Инқилоби Бухоро; 2) Вожаҳои таърихӣ пас аз замони Инқилоби Бухоро.

Вожаҳои таърихӣ вобастаи даврони то Инқилоби Бухоро. Қабати луғавии вожаҳои таърихӣ мазкурро асосан вожаҳои таърихӣ замони аморати Бухоро, истилоҳоти махсуси ҳамон давр ва номи ашёву мафҳумҳои дар забони мардуми ҳамон замон роиҷ ташкил медиҳанд.

Дар асар вожаҳои **амир, қозӣ, мударрис, бойбача, куффор, чоряккор, раият, канизак** ва **ғулом** корбаст шудаанд, ки дар замони тоинқилобӣ умумистеъмол буданд, аммо минбаъд ба гурӯҳи вожаҳои таърихӣ камистеъмол шомил гардиданд. Чанд мисол: *Русҳо барои он дастболо шуданд, ки мо – аз ҳуди амири бемағз то шумо барин дар ғирси дунё мондагӣҳо... раиятро бераҳмона истисмор мекардем* [15, 40]; *Барои ҳамин ба қурбошиҳо истиқлол дода, тавонед, ҳалос ҳӯред аз ҷанги куффор, рафту натавонед... аз тақдиратон донед гуфтааст, – ба гап ҳамроҳ шуд сардори милиса* [15,23]; *Ба хизматгори дари хона, ба номаш чоряккор ё ҷўпон... беиштар забон деҳ* [15,89]. *Кишвараш обод, раияташ дар фароғат, ҳазинааш беҳисоб ва ҳудааш тамоми умр дар айшу нӯш будааст* [15,42]. *Ў инро меғўяду дар ихотаи канизакон ва чил дугонааш бозпас ба раҳ мебарояд* [15,171]. Воқияи

ҳам... дар бозор як **бойбача** бори ўро бе ягон савдо ба бист танга харида, ба ғуломи мефармояд, ки хона барад [15,173]. Лекин ту воқиян ҳам ғулом будай, **ғуломи** ҳалқабаргўшу тамғадарпой... [15,232]. Зеҳнаш тез, бафаросат, пас бигузур хонад – **мударрис** шавад, **қозӣ** шавад, раис шавад... [15,89].

Вожаҳои мазкур, ки бештар ба рутба ва машуғулиятҳои мардуми ҳамон замон марбут буданд, бо тағйир ёфтани вазъи иҷтимоӣ сиёсӣ дар ҷаҳони мутаракқӣ аз доираи истеъмоли рӯзмарра баромада, ба гурӯҳи вожаҳои таърихан маҳдудшудаи камистеъмол дохил гардиданд. Дар забони муосири тоҷик ин вожаҳо барои омӯхтани таърихи гузашта ҳамчун истилоҳҳои пешина хидмат мекунанд. Ҳар кадоми ин вожаҳоро адиб мақсаднок, мавридшиносона интихобу корбаст намуда, волеияту муассирӣ ва замонавияти тасвирашро таъмин кардааст.

Вожаҳои таърихӣ пас аз замони Инқилоби Бухоро. Асбаски дар романи “Се рӯзи як баҳор” воқеаҳо дар замони бунёди соҳти сотсиалистӣ ба вуқӯъ омадаанд, адиб чанде аз вожаҳои махсуси он замонро ба кор гирифтааст. Бо барҳам хӯрдани соҳти шуравӣ, бисёре аз истилоҳот ва вожаҳои махсуси ҳамон давру замон ба гурӯҳи вожаҳои камистеъмол ворид гардиданд. Як нуктаи ҷолиб ин аст, ки Саттор Турсун барои таъмини тозагии забони асараш то ҳадди имкон аз истифодаи зиёди чунин вожаҳо худдорӣ кардааст. Дар роман вожаҳои **калтақдорон** [15,85], **калхоз** [15, 132], **камсамол** [15,21], **райком** [15,96] ва **партиявӣ** [15, 222] дучор меоянд, ки дар замони шӯравӣ дар забони адабӣ ва гуфтугӯии тоҷикон серистеъмол будаанд, аммо имрӯз онҳо ба гурӯҳи вожаҳои таърихан маҳдудшудаи камистеъмол гузаштаанд. Аз калимаҳои мазкур танҳо вожаи **калтақдорон** калимаи мураккаби тоҷикӣ буда, дигар калимаҳо натиҷаи иқтибос аз забони русианд, ки намунашонро дар мисолҳои зерин мебинем: *Вагарна ин қадар калтақдорони сурх аз кучо пайдо шуданд?* [15,85]; *Шояд дар Нилу ҳам калхоз сохта бошанд...* [15,132]; *Барои каммунист буданиш, барои он ки сарвари камсамолони музофот аст, барои он ки дар Нилу баумед калхоз сохт...* [15, 217]; *Ба он созмон ҳозира котиби райком Мирзовалӣ Амонов роҳбарӣ мекард* [15, 96].

Таҳлили матни романи “Се рӯзи як баҳор” шахсро ба чунин хулоса меоварад, ки ин мусаввири бадеӣ барои воқеъбинона тасвир кардани ҳодисаҳои замони асар ва тақвият бахшидан андешаҳои худ гоҳо аз калимаҳои баҳрабардорӣ кардааст, ки марбут ба даврони гузаштаи наздиканд ва имрӯз дараҷаи истеъмоли онҳо маҳдуд шудааст. Ин вожаҳои таърихан маҳдудшуда аз ҷониби адиби мумтоз танҳо аз рӯи зарурат ба кор гирифта шудаанд ва дар роман вожаҳои камистеъмол ба шумор мераванд.

Вожаҳои кӯҳнашудаи таърихӣ, архаизмҳо, калимаҳои нави истеъмолашон умумӣ нагардида, истилоҳоти илмӣ ва вожаҳои мансуб ба ягон пеша ва ҳунар, ки дар миёни доираи маҳдуди одамон истифода мешаванд, ба гурӯҳи луғатҳои ғайрифаъол дохил мегарданд. Дар инкишофи таърихӣ забон гузариш аз гурӯҳи фаъол ба ғайрифаъол ва баръакс ҳодисаи муқаррарист. Ба ин гуна тағйирот камтар аз ҳама калимаҳои дучор мегарданд, ки аз тарафи ҳамаи соҳибони забон баробар истеъмол мешаванд ва ин гуна калимаҳо захираи луғавии асосии забонро ташкил медиҳанд.

Архаизмҳо ва бо гузашти замон баъзе вожаҳо аз истифода дур мегарданд ё ҷои худро ба калимаҳои дигар медиҳанд [22]. Масалан, дар забони тоҷикӣ вожаҳои **диж** ба қалъа, **падруд** ба видоъ, **пайқбар** ба қосид, **кеҳ** ба хурд, **меҳ** ба бузург, **меғ** ба туману абр ҷои худро додаанд ва дар натиҷа вожаҳои **диж**, **падруд**, **пайк**, **кеҳ**, **меҳ** ва **меғ** бактори архаизмҳо ҷой гирифтанд.

Дар романи мавриди баррасӣ мо бо калимаҳои дучор меоем, ки бо гузашти солҳо ба вожаҳои нудратӣ бадал ёфтаанд ва ҷанбаи суннативу этнографӣ ба худ гирифтаанд. Аз ҷумла, вожаҳои **ғавшод**, **муғиёнӣ**, **фўта**, **сикка**, **таноб**, **фарсах**, **алача** (**алоча**), **муздур** баръакси вожаҳои болоӣ илова ба архаизм буданашон боз бори этнографӣ низ бар дӯш доранд, ки аз

тасвири адиб хеле хуб аён мегарданд: **Ғавшод** – маънои ин вожа дар фарҳангҳо чунин шарҳ дода шудааст: *кҳн. чои шабгузаронии чорпоён, ки чор тарафаш ихота карда шудааст, кӯтан* [16, ч. 2, 641; 17, ч.1,363]. Мисолҳо: *Ба як имои вай модагург низ ҷонваронро газидаву дарида, пора-пора гӯшти гарму хунолудашонро ба дандонҳои тези худ гарч-гарч кандаву фуру бурда, то ҳамлавар шудани ҷўпону сағони аксар тарсу дар ғавшод ё чарогоҳ ҷунон маҳшаре барпо мекарданд, ки мислашро эҳтимол ягон гурги ин музофот надидааст* [15, 71]; *Анвар, Мурод ва Саид, ки ҳоло пиёда буданд, аз се ҷониб ба даруни ғавшод якта-якта тир холӣ мекарданд. Ҳасан ба девори дурушт така оварда, дар муқобили қулба менишаст* [15, 141].

Яқин аст, ки ин вожа аз калимаҳои **ғав//ғов** (чӯб ё оҳане, ки барои бастанӣ сари роҳ ё даромадгоҳ насб карда шудааст [16, ч. 2, 362] ва **шод** сохта шудааст. Таркиби **шод** шояд шакли ихтисоршудаи **кушод** бошад, ба мисли рӯшод, ё метавонад шакли таҳрифёфтаи калимаи шох бошад, ғавшоҳ-шоҳе, ки чун ғав истифода мебаранд. Миёни мардум гунаи туркии он **қӯтан** маъмул аст.

Саттор Турсун ҳар ду гунаро истифода бурдааст ва тавре ба кор гирифтааст, ки вожаи маъмулӣ тавзеҳгари гунаи номаълум шудааст. Зеро адиб аввал **қӯтанро** ва дуюм **ғавшодро** аз забони Усмон Азиз овардааст: *Ҷои хилват мегӯй? – Пас ҳудаи ҷавоб гардонд: – Буд ҷои хилват. Як қўтани кўҳна. Як ғавшод дар пушти ҳо ана он шах... Эҳтимол донӣ?* [15,138]. Аз мисол равшан мегардад, ки **ғавшод** ҷой, бошишгоҳи болокушои чорвоён, подагоҳ аст, ки атрофаш бо шох тавора шудааст. Дар асар ин вожа 14 маротиба омада, чун муроди **қӯтан** кор фармуда шудааст. Дар тасвири нависанда **ғавшод** ҳотай деворист: *– Ту пушти хона гузар, – гуфт ва ҳамроҳи Ғуломҳусайн чаққон ба ғавшод даромада, аз бари девори он камин гирифт* [15, 140]. Муродиф будани **қӯтан** ва **ғавшодро** адиб дар саҳифаи 133, ки бори нахуст ба истифода гирифта, чунин меорад: *Мардҳо неши гӯсфандонро гирду гун карда, ба ғавшоди – қўтани – гирдогирдаи сангдвор меронданд* [15, 133]. Вале аз ҷӣ бошад, ки дар китоб вожаи **қӯтан** ҳамеша дар шакли **қутан**, яъне бо “у” ҷоп шудааст, дар сурате, ки гунаи дурусташ бо “ӯ”, яъне қӯтан аст, зеро ин калима ўзбекист.

Муғиёнӣ – ин вожа дар луғатҳо дучор наомад. Аз матн маънои ин вожаро дарёфттан мумкин аст, ки попуше монанд ба чорук ва ё мўза будааст. Мисол: *Дар тан қўҳнаҷомаи алаҷи тар, курта-эзори карбос, ба сар тоқии гулдўзи рангарида ва дар пой муғиёнӣ то нисф лойолуд дошт* [15, 190]. **Муғиён** намуди пойафзолест ба мисли ниммўза, шояд як намуди **мўза** бошад. Он аз вожаи мустақилмаъноӣ **муғ** ва пасванди калимасози **–она(-ёна)** сохта шудааст.

Фута//фўта – ин вожа дар ФЗТ чунин маънидод шудааст: 1. миёнбанд аз матоъ... 2. масторча... 3. мўймол... 4. лунгӣ, ки дар вақти оббозӣ ва дар ҳамом ба камар мебарданд [16, ч. 2, 449]. Дар романи “Се рўзи як баҳор” нависанда ин вожаро ба маънои “миёнбанд аз матоъ, камарбанд” истифода кардааст: *Миёнашро ба фўта маҳкам баста буд* [15, 190]. *Дасташро маҳкам дар пушт бандед. Ба фўтаи чиркини ҳудаи... – фармуд Усмон Азиз ва пойҳояшро дар болои кўрпача дароз карда, така ба болин зад* [15, 194]. *Баъд Юнус фўтаашро кушода, ба тарафи Қурбону шарикаш партофт* [15,205]. Вожаи мазкур дар замони гузашта серистеъмолу умумистеъмол буд. Ҳоло бинобар дигар шудани мўди либоси мардона, хеле камистеъмол гашта, бештар дар зарбулмасалу мақолҳо ва ё мавридҳои алоҳида ба кор меравад. Бояд гуфт, ки **фўта** шакли ихтисоршудаи калимаи фурутаҳ ё фурудтаҳ буда, дар натиҷаи таҳфифи овозу ҳарфҳо ба гунаи имрўза маҳфуз мондааст. Он миёнбанди мазбутест, ки ба миён ва камар барои аз поён фаромадани нигоҳ доштани шикам ва ҳар чизи дар миёнбуда хизмат мекунад. Масалан дар “Луғати русӣ- тоҷикӣ”-и А. В. Старчевский пояси **фрутаһ** тарҷума шудааст [14, 875]

Калимаҳои камистеъмоли асар хеле гуногунанд. Агар **ғавшод** мансуби соҳаи чорводорӣ, **муғиёна** номи пойафзор, **фўта** – миёнбанд бошад, дар роман вожаи **сикка** низ истифода шудааст. Дар ФЗТ **сикка** чун ду воҳиди омонимӣ нишон дода шудааст: **Сикка** I – 1. оҳане,

ки бо он ба филиззот мӯҳр мезананд; оҳане, ки бо он пул зарб мезананд... 2. пули зарбшудан филизий, пуле, ки ба рӯяш номи подшоҳ зарб шудааст.

Сикка II – роҳи росту ҳамвор; кӯча, маҳалла; раставу бозор [16, ч.2, 236]. Дар роман нависанда ин вожаро ба маънои пули танга ба кор бурдааст, ки он бо маънии дуҷоми **Сикка** I баробар мебошад: *Вай сиккаҳоро ба пеши Ҳалимбой партофта, ҳамёни қариб холиро ғашта ба киса андохт* [15, 41].

Азбаски дар роман суҳан аз ҳаёти мардуми авом ва солҳои мудҳиши давраи инқилобӣ мераваду иштирокчиёни он мардуми оммианд, забони асар низ ба он мутобиқ буда, бисёр калимаю ибораҳо ҷанбаи умумихалқӣ ва суннатӣ доранд. Масалан, миёни халқи солҳои 20-30-юми асри гузашта замин бо андозаи **таноб** ҷен карда мешуд ва нависанда дар тасвир ин истилоҳро истифода кардааст. Ў дар роман вожаи мазкурро ҳамчун истилоҳи геометрӣ ба маънои андозагирӣ барои ҷен кардани масоҳати замин ба кор бурдааст: *Дар ғирду атрофи Нилу, балки дур аз он ҳам... таноб-таноб замин дошт падари Усмон. Чаву гандуми он заминҳо то бозорҳои Қаришву Бухоро мерафтанд* [15, қ. 1, 80]. Мураттибони ФЗТ вожаи танобро чунин тафсир додаанд: 1. ресмон, арғамчин, банд ва ресмони хайма... 2. Паймоиши масоҳа баробар ба чоряки гектар... [116, қ. 2, 323]. Дар мисол **таноб-таноб** ба маънои афзунӣ, микдори зиёд омадааст.

Фарсах – ин вожа дар ФЗТ чунин шарҳ дода шудааст: масофаи муайяност, ки тахминан ба 6 километр баробар аст [15, қ. 2, 419]. Дар роман ин вожаи кухнашуда ба маънои аслияш, ки дар замонҳои пешина истифода мешуд, кор фармуда шудааст: *Дар асл як ҳамвориш калон... ба ҳар ҷониб тахмин ним фарсах ё бештар тӯл кашида, дар чор тараф ба талу кӯҳталҳои баъзе сабзу баъзеи дигараш сангин дакка меҳӯрад* [15, 210]. Ин ҷо ногуфта намонад, ки адиб бо ишораи нозуке шакли пурра ва дурусти калимаи **кӯталро** истифода карда, фаҳмонидааст, ки гунаи мукаммали ин вожа **кӯхтал** буда, сирф тоҷикист.

Карбос дар ФЗТ чунин шарҳ дода шудааст: матои сафеди дурушти нахӣ [16, қ. 1, 539]. Дар роман ин вожаи ҳиндӣ кухнашуда ба маънои аслияш, ки дар замонҳои пешина истифода мешуд, ба кор бурда шудааст: *Пеш ба як мутеи дари хона ё ҷӯпонаш хизматона гуфта, соле шаш-ҳафтгазӣ карбосу алача ва ягон буз ё ғўсфанди хароб диҳад, дар дунё аз ӯ каси нагзтар набуд* [15, 35]; *Дар тан кӯҳнаҷомаи алача, курта-эзори карбос, ба сар тоқиш таҳҷой ва дар пой муғиёниш бақувват, – вай бештар ба дарахтони саҳни ҳавлӣ нигоҳ мекард* [15, 248].

Алача (алоча) – дар фарҳанг маънои ин вожа чунин шарҳ дода шудааст: матое, ки аз нахи пахта ё шохии рах-рахи рангоранг бофта мешавад [15, қ.1, 57]. Вожаи мазкур низ дар шумори вожаҳои архаистӣ шомил буда, дар асар ба маънои аслии қадимияш кор фармуда шудааст: *Ва ягон даҳ дақиқа пас аз паҳлуи тали начандон бузург, ки дар қафои он тали дигар воқеъ буд, ба эҳтиёт гузашта, аввал шавишуви обро шунид ва баъд чашмаи нохост ба пайкари марде афтид, ки дар тан ҷомаи алача, дар фарози ҳамон тали дуҷом рӯ ба ҷиҳати дара менишаст* [15, 212].

Муздур – Дар ФЗТ ин вожа чунин шарҳ ёфтааст: мардикор, он, ки рӯзбайъ кор мекунад, коргари рӯзмара коркунанда [15, қ. 1, 720]. **Муздур** низ яке аз калимаҳост, ки дар замони ба вуқӯ пайвастанӣ воқеаҳои асар, серистеъмол будааст, аммо бо мурури замон хусусияти архаистӣ ба худ гирифтааст. Дар асар адиб ин вожаро ба маънои аслияш ба кор бурдааст: *То ки бештар давлат ғундоред, муздуру чоряккор ё ҷӯпону хизматгор нагуфта, ҳаққи ҳамаро медуздидед; одами аз худатон камбағалро рӯиност наҳ мезадед, таки по мекардед* [15, 38].

Гӯлахӣ – дар фарҳанг ин вожа чунин маънидод шудааст: **Гӯлахӣ** – мансуб ба **гӯлах** [15, қ.1, 304]. **Гӯлах** – гулхан, оташхонаи ҳамом [15, қ.1, 304]. Ин калима низ ҳоло дар забони тоҷикӣ аз ҷумлаи вожаҳои архаистӣ маҳсуб меёбад. Дар роман адиб боре ин вожаро мавриди истифодааш қарор додааст: *Бой бошад ҳам, аз гӯлаҳии Пешовар бадтар. Ё ту надидӣ?* [15, 30].

Хулоса, дар романи “Се рӯзи як баҳор” Нависандаи Халқии Тоҷикистон адиби хоса услуби бадеӣ бо тақозои мавзӯ ва замонӣ фароғии асар як қатор калимаҳои кӯхнашудаеро мавриди истифода қарор додааст, ки имрӯз дар забони адабии тоҷик ё аз истеъмоли барномадаанд, ё доираи истеъмолашон маҳдуд гардидааст, вале онҳо чун бойиғарии захираи луғавӣ боқӣ мондаанд ва аз онҳо манфиатбардорӣ кардааст, то замонавияти тасвирашро таъмин намояд, зеро ин вожаҳо хоси замонӣ воқеаҳои тасвиршаванда будаанд.

ПАЙНАВИШТ:

1. Ҳусайнӣ, Атоулло. Бадоеъ-ус-саноеъ/А. Ҳусайнӣ. – Душанбе: Ирфон, 1974. – 221 с.
2. Ахманова О.С. Очерки по общей и русской лексикологии /О. С. Ахманова. – Москва: Едиториал УРСС, 2004. – 296 с.
3. Борщаговский А. М. Қаҳрамони замон ва инкишофи наср (Баҳс дар атрофи тарҷумаҳои русии асарҳои Сорбон «Занги аввал», С.Турсун «Камони Рустам» ва Ю. Ақобиров «Норак») / А. М. Борщаговский. – Садои Шарқ. – 1980. - № 6. – С.133-136.
4. Брагинский И.С. Қаҳрамони замон ва инкишофи наср (Баҳс дар атрофи тарҷумаҳои русии асарҳои Сорбон «Занги аввал», С.Турсун «Камони Рустам» ва Ю.Ақобиров «Норак») / И. С. Брагинский. – Садои Шарқ, 1980, № 6. – С.143-144.
5. Ваҳҳобов Т., Бобочонова Д. Муқаддимаи лексикологияи забони тоҷикии адабӣ / Т. Ваҳҳобов, Д. Бобочонова. – Ҳуҷанд: Ношир, 2010. – 73 с.
6. Виноградов В. В. Наука о языке художественной литературы/В. В. Виноградов. – Москва: ООО, 1963. – 255 с.
7. Винокур Г. О. О языке художественной литературы / Г. О. Винокур. – Москва: Высшая школа, 1991. – 448 с.
8. Гаффаров Р. Нависанда ва забон /Р. Гаффаров. – Душанбе: Ирфон, 1977. – 208 с.
9. Зеҳнӣ Т. Аз таърихи лексикаи забони тоҷикӣ /Т. Зеҳнӣ. – Душанбе: Дониш, 1987. – 234 с.
10. Қосимова М. Н. Таърихи забони адабии тоҷик (ҷилди I) / М. Н. Қосимова. – Душанбе, 2003. – 490 с.
11. Маҷидов Ҳ. Забони адабии муосири тоҷик. Ҷилди I. Луғатиносии / Ҳ. Маҷидов. – Душанбе: Деваитиҷ, 2007. – 243 с.
12. Маъсумӣ Н. Ҷаҳонбинӣ ва маҳорат/Н. Маъсумӣ. – Душанбе: Ирфон, 1966. – 268 с.
13. Нурқаев Қ. М. Андешаҳо оид ба романи “Гардиши девбод” / Қ. М. Нурқаев // Ҷустуҷӯҳои адабӣ (Маҷмӯаи илмӣ). – Душанбе: Балогат. – 2016 - № 1. – С.115-126.
14. Старчевский А. В. Спутник русского человека в Средней Азии /А. В. Старчевский. – Санкт-Петербург: А. Траншель, 1878. – 567 с.
15. Турсун С. Се рӯзи як баҳор. Роман /С. Турсун. – Душанбе: Адиб, 1988. – 356 с.
16. Фарҳанги забони тоҷикӣ(ФЗТ). – Москва: СЭ, Ҷ. 1. 1969. – 951 с.; Ҷ.2. – 949 с.
17. Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ(ФТЗТ). Ҷ. 1. – Душанбе, 2008. – 950 с. ; ҷ. 2. - 945 с.
18. Шакурӣ М. Нигоҳе ба адабиёти тоҷикии садаи бист / М. Шакури. – Душанбе: Пайванд, 2006. – 455 с.
19. Шанский Н. М. Лексикология современного русского языка / Н. И. Шанский. – Москва: Просвещение, 1972. – 326 с.
20. Шарифзода Х. Ситораи корвонкуш (Фикру мулоҳизаҳо дар бораи ҳикояи С.Турсун) / Х. Шарифзода // Дунёи китоб. – 2013. – 23 март.
21. Шокиров Т. С. Адиб, забон ва услуб /Т. С. Шокиров. – Душанбе: Адиб, 2001. – 176 с.
22. Шокиров Т. С. Забони тоҷикӣ. Барои гурӯҳҳои ғайрифилологӣ /Т. С. Шокиров. – Ҳуҷанд: Андеша, 2013. – 384 с.

REFERENCES:

1. Atoullo Husaini. *Poetics and Literary Arts* /A. Husaini. – Dushanbe: Irfon, 1974. – 221 pp.
2. Ahmanova O.S. *Essays on General and Russian Lexicology* /O. S. Ahmanova. – M.: Editorial URSS, 2004. – 296 pp.
3. Borshagovskij A. M. *Heroes of the Time and the Development of Prose (Discussion around Russian translations of Sorbon's works "The First Bell"), S.Tursun «Kamoni Rustam» and U. Akobirov «Norak»* / A. M. Borshagovskij. - Sadoi Sharq, 1980, № 6. – PP.133-136.
4. Braginskiy I.S. *The Hero of Time and the Development of Prose (Discussion around Russian translations of Sorbon's works "The First Bell"), S.Tursun «Kamoni Rustam» and U.Akobirov «Norak»* / I. S. Braginskij.- Sadoi Sharq, 1980, № 6. – PP.143-144.
5. Vahhobov T., Bobojonova D. *Introduction to the Lexicology of the Literary Tajik Language* / T. Vahhobov, D. Bobojonova. - Khujand: Noshir, 2010. – 73 pp.
6. Vinogradov V. V. *The Science about the Language of Fiction* / V.V. Vinogradov. – M.: Ltd, 1963. – 255 pp.
7. Vinokur G. O. *On the Language of Fiction* /G. O. Vinokur. – M.: Vysshaya shkola, 1991. – 448 pp.
8. Ghafforov R. *A Writer and a Language* /R. G'afforov. - Dushanbe: Irfon, 1977. - 208 pp.
9. Zehni T. *From the History of the Lexicon of the Tajik Language* / T. Zehni - Dushanbe: Donish, 1987. – 234 pp.
10. Qosimova M. N. *A History of the Tajik Literary Language (Vol. 1)* / M.N. Kosimova. – Dushanbe, 2003. – 490 pp.
11. Majidov H. *Modern Tajik Literary Language. Vol. 1. Lexicology* / H. Majidov. – Dushanbe: Devashtich, 2007. – 243 pp.
12. Ma'sumi N. *Worldview and Craft* / N. Ma'sumi. - Dushanbe: Irfon, 1966. - 268 pp.
13. Nurqaeв Q. M. *Thoughts on the Novel "The Return of the Devil" // Literary Searches (Scientific Paper Collection)* / Q. M. Nuqraev. – Dushanbe: Baloghat, 2016, № 1. – PP.115-126.
14. Starchevskiy A. V. *The Russian Man's Companion in Central Asia.* / A.V. Starchevskij. - Saint-Petersburg: A. Transhel, 1878.-567 pp.
15. Tursun S. *Three Days of One Spring. Roman* / S. Tursun – Dushanbe: Adib, 1988. – 356 pp.
16. *Tajik Language Dictionary.* – M.: SE, V. 1. 1969. - 951 pp.; V. 2.-949 pp.
17. *Explanatory Dictionary of the Tajik Language.* V. 1. - Dushanbe, 2008. – 950 pp.; V. 2, - 945 pp.
18. Shakuri M. *A Look at Tajik Literature of Twentieth Century* / M. Shakuri. – Dushanbe: Paivand, 2006. – 455 pp.
19. Shanskiy N. M. *Lexicology of Modern Russian Language* / N. I. Shanskiy. – M.: Prosveshenie, 1972. – 326 pp.
20. Sharifzoda H. *The Star of Caravan-Killer (Thoughts and Reflections on the Story of S. Tursun)* //H. Sharifzoda.- Duniyoi kitob, 2013. - March 23.
21. Shokirov T. S. *Writer, Language and Style* / T.S. Shokirov. - Dushanbe: Adib, 2001. - 176 pp.
22. Shokirov T. S. *Tajik Language. For non-philological groups* / T.S. Shokirov. -Khujand: Andesha, 2013.- 384 pp.